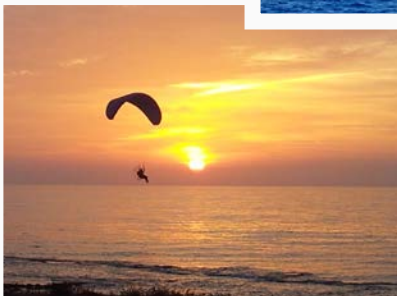
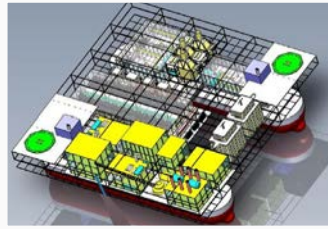

הערכה אסטרטגית ימית לישראל 2016/17

עורך ראשי: פרופ' שאול חורב
ערך והפיק: אהוד גונן

פרק 1: התפתחויות גלובליות במרחב הימי

שאל חורב

כללי

הערכת המצב של דוח זה מתמקדת אומנם **במרחב הים התיכון והים האדום**, אך לא ניתן לנתק את ההתרחשויות בזירה זו מבלי להתייחס להתפתחויות הגלובליות האחרונות במרחב הימי, משום שקיימות זיקות הדוקות בין אירועים במרחב הגלובלי והשפעתם על הזירה הקרובה לישראל.

התפתחות ראשונה הראויה לציון מבחינה גלובלית היא **השינוי ההדרגתי במרכז הכובד** (Center of Gravity) בתחומים הגאופוליטי הכלכלי והגאואסטרטגי, **מהמערב לכיוון מזרח ודרום מזרח אסיה**, הנובע מהעלייה בחשיבות אזור זה כאזור המשמעותי ביותר להתפתחות הכלכלה העולמית. בהקשר זה ראוי לציון כי סין היא המדינה המשפיעה ביותר על מגמה זו, כאשר הודו "דולקת בעקבותיה". בהנחה שמגמה זו אכן תמשך, הרי שבעשורים הבאים אזור זה יהיה אחראי לתרומה הגדולה ביותר לתוצר הלאומי הגולמי העולמי (Gross Domestic Product – GDP)¹. יתר על כן, בעוד כשני עשורים צפוי שאזור זה ימנה יותר ממחצית אוכלוסיית כדור הארץ. בהתאם לכך, כל שינויי משמעותי באזור, סביר שיהיו לו השלכות על נושאי ביטחון והגנה ברחבי העולם כולו.

למרות התרחשותן של תנודות כלכליות קצרות טווח, הצפי הוא **שהכלכלות האמריקנית, הסינית וההודית**, יובילו בעתיד את מועדון 'שלושת הגדולות' (G-3). כל אחת ממדינות אלו, תידרש בעתיד להתמודד עם קשת רחבה של אתגרים כגון נושאי הגנה, שינויי אקלים, ושמירה על קצב צמיחה כלכלית ותעשייתית.

שינויים ומשברים כלכליים, חברתיים ופוליטיים העוברים על ארה"ב, **גרמו לדעיכתה של ההגמוניה העולמית האמריקנית** כמעצמת על יחידה בה החזיקה מסיום המלחמה הקרה. מעמדה נחלש בתחום הפוליטי והכלכלי, לאור עלייתן הפוליטית והכלכלית של סין והודו. סממני החולשה של ארה"ב כמעצמה עולמית, גרמו להתעצמותה של סין באפריקה ובאסיה, של רוסיה במזרח אירופה, בקווקז, ובמזרח התיכון, ושל הודו באסיה. הססנותה של ארה"ב מלפעול באופן החלטי, הובילה להישגים תעמולתיים ומוראליים של איראן, סוריה ורוסיה בעימותים שהיו לה איתם, למרות יתרונה הצבאי והטכנולוגי. עדיין מוקדם להעריך את השפעת בחירתו של דונלד טראמפ כנשיא ארה"ב הבא, ורצונו המוצהר להחזיר את ארה"ב למעמדה הקודם.

בתחום הצבאי, צפוי כי **ארה"ב** תמשיך לשמור על מעמדה **כמעצמת על** גם בעשורים הבאים, אך **סין והודו** שימשיכו להצטייד במערכות נשק מתקדמות, בעלות יכולות מגוונות – צפויות גם הן לזכות בהכרה **כמעצמות אזוריות**. **אם סין** תוכל לשמור על הוצאות הביטחון שלה ברמה הנוכחית, וכלכלתה תמשיך לצמוח – הוצאות הביטחון שלה עשויות תוך עשור להיות גדולות פי שלוש מאלו של ארה"ב.

אירופה תמשיך אומנם להיות כוח כלכלי משמעותי, וכנראה גם **הכלכלה הרביעית בגודלה** בעולם, עם זאת, עקב היעדר יכולת הקרנת כוח משמעותית (Projection of Power), לא נראה שמעמדה בזירה הבין לאומית יהיה דומה לזה של מעצמות ה-G-3. אירופה תמשיך לשמור על מעמדה כמרכז סחר עולמי, שסין לוטשת אליו עיניים וחלקם מוצאים את ביטויים ב"יזמת דרך המשי הימית".²

הפדרציה הרוסית תשאף להחזיר לעצמה את מעמדה ככוח גלובלי ואזורי למרות בעיות **פוליטיות, כלכליות, חברתיות ואתגרים דמוגרפיים קשים**. השגת מעמד זה תתבצע באמצעות ניהול מדיניות אופורטוניסטית והפעלת כוח צבאי. שאיפות אלו יהפכו את רוסיה לאתגר ביטחוני מורכב לאירופה כולה, ובמשתמע מכך – גם לארה"ב. הדוקטרינה הצבאית הרוסית החדשה שאושרה על ידי פוטין בשנת 2014, משקפת את השפעת המשבר עם אוקראינה ואת תגובת רוסיה לעמדות ארה"ב ונאט"ו בסכסוך זה. במצב זה סביר כי רוסיה תנסה לייצור מערכת קשרים עם אחדות ממדינות אירופה כאשר זה יענה על האינטרס הלאומי שלה. מדי פעם תנסה רוסיה לתקוע טריז בין מדינות האיחוד האירופי לבין עצמן במטרה לפגוע באחדותם. רוסיה תמשיך להשפיע על מדינות ברית המועצות לשעבר, הן באמצעות הפעלת "עוצמה רכה" (Soft Power) והן באמצעות "עוצמה קשה" (Hard Power).³ רוסיה תמשיך בהתערבותה באוקראינה, במדינות הקווקז ומרכז אסיה, ותתנגד לכל ניסיון הרחבת ההשפעה של נאט"ו במדינות בריה"מ לשעבר. רוסיה תבקש **לשלוט באזור הארקטי**, מתוך הבנה ששטח זה הוא חיוני לעתידה הכלכלי והביטחוני. אירופה תישאר במוקד הפעילות הכלכלית הרוסית, תוך התמקדות רוסית בשוקי אירופה בכל הקשור לייצוא משאבי האנרגיה שלה. הירידה במחירי האנרגיה, המהווים כ-80% מהייצוא הרוסי, והסנקציות שהטיל עליה המערב בעקבות פלישתה לקרים, תרמו להעמקת המשבר בכלכלת רוסיה. רוסיה תמשיך להיות **אחת מייצואניות הנשק הגדולות בעולם**,

2 Selier Elodie, China's Mediterranean Odyssey, China has bought Greece's Piraeus port, but how realistic is Beijing's Mediterranean dream? *The Diplomat*, April 19, 2016. <http://thediplomat.com/2016/04/chinas-mediterranean-odyssey>

3 עוצמה רכה: גישה ביחסים בינלאומיים המשתמשת בהפעלת השפעה כלכלית או תרבותית על מדינה יריבה כדי להשיג יעדים, בניגוד לעוצמה קשה הכרוכה בין היתר בהפעלת כוחות צבא להשגת יעדים

תוך שהיא מוכנה להציע מערכות נשק הנמצאות בקדמת הטכנולוגיה, ואחדות מהן אף מתקדמות מאלו של המערב.

ביטחון והגנה (Defense & Security) ימשיכו להיות חיוניים הן במרחב הווירטואלי והן במרחב הפיזי, כולל בחלל ובמרחב הקיברנטי. הדרישה להגנת אזרחי המדינות השונות תעלה בחשיבותה עקב הגידול באוכלוסיית העולם, שינויי אקלים, חוסר במשאבים, וחוסר יציבות בזירה הבינ"ל. דרישות אלו צפוי שישפיעו על ממשלות להרחיב את ההגנה לצרכי קיום פיזיים. רבים מצרכים אלה הם בינלאומיים וקשורים לתופעת הגלובליזציה.⁴

הפיראטיות והטרור במרחב הימי משיתים על הסחר והשיט הגלובלי איום משמעותי, לרבות השפעה על מערכת היחסים הבין מדינתית (ראה המקרה של הודו ופקיסטן). כיום ניתן עדיין לבצע הבחנה ברורה בין פעילות **פיראטיות ימית** לבין **טרור ימי** במאפייני התקיפה, שיטות התקיפה והאמצעים בהם נעשה שימוש, כמו גם לאזורים בהם מתבצעות פעילות הטרור הימי והפיראטיות. עם זאת, עקב היותם של **מאפיינים מסוימים דומים לשניהם כגון**; פגיעה בכלי השיט, גניבת המטען הימי ולקיחת בני ערובה, ייתכנו התפתחותן של זיקות ביניהם. בשנים האחרונות נערכו מדינות שונות להתגונן כנגד איום הפיראטיות ובמיוחד בצפון האוקיאנוס ההודי. הטיפול מתבצע הן באמצעות כוחות רב לאומיים שהוקמו למשימה זו, והן באמצעות כוחות עצמאיים (סין ורוסיה). הפעילות הביאה לירידה חדה בכמות אירועי הפיראטיות המדווחים, אך הנטל הכלכלי הנובע בין היתר מפעילות זו – נותר עדיין גבוה (איורים 1.10, 1.11).

מגמות עיקריות בסחר הימי העולמי

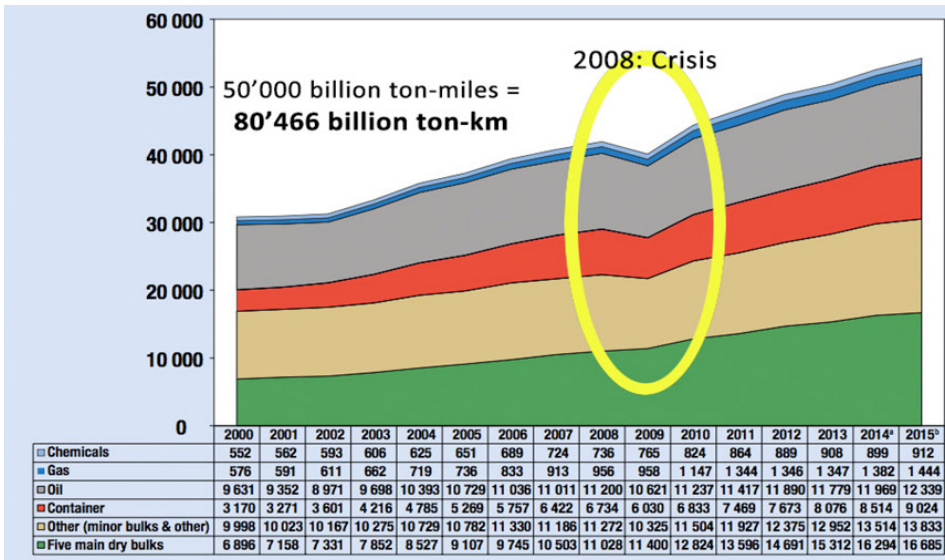
יותר מ-80% של הסחר העולמי מתנהל בים, והתווך הימי משמש כאמצעי החשוב ביותר לשינוע סחורות. 3 החברות הספנות הגדולות (Maersk Line, Denmark; MSC, Switzerland; and the CMA–CGM Group, France) מובילות כ-30% מנפח ההובלה במכולות (TEU).⁵

הירידה שחלה בסחר הימי בשנת 2009 עקב המשבר הכלכלי **נבלמה** עם ההתאוששות שחלה בכלכלות העולם. הסחר חזר לגדול בשיעור ממוצע של 4.9% בשנים 2010-2013. עלייה זו בסחר שיקפה את הדרישה הרבה לייבוא במספר מדינות מפתח בעולם. שיעור

4 The Development, Concepts and Doctrine Centre (DCDC) Global Strategic Trends, Programme analyses the future strategic context. Global Strategic Trends out to 2040, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/49954/20121129_dcdd_gst_regions_sasia.pdf

5 The Global Facilitation Partnership for Transportation and Trade (GFP), <http://www.gfptt.org/node/2785>

זה היה אף גבוה משיעור עליית התל"ג (GDP). עם זאת, שינויים שהתרחשו לאחרונה במגמות הביקוש (Demand Trends), **האטו את קצב הגידול בסחר הימי** מ-3.2% בשנת 2014, ו-2% בלבד בשנת 2015. הגידול שחל בשנת 2016 בבניית אוניות מכולה חדשות עמד על 2.6% מול ביקוש של 1.3% בלבד, דבר שיצר עודף היצע וגרם לקשיים בחברות הספנות השונות. איור 1.1 מציג את הגידול שחל בסחר העולמי והתפלגותו על פי סוגי המטען השונים.

Source: UNCTAD secretariat, based on data from Clarksons Research (2015b).

^a Estimated

^b Forecast

איור 1.1 הסחר העולמי הימי והתפלגותו על פי סוגי המטען השונים

הירידה שחלה בסחר הסחורות ושירותים בשנת 2015, במונחים כספיים לרמה הנמוכה זה חמש שנים, מוצגת בטבלה להלן. שיעור ירידה זה כולל גם את שיעור הפיחות בערך המטבעות השונים בשנת 2015 ביחס לדולר האמריקני.⁶ עם זאת, מדינות המזרח הרחוק והאוקיאנוס השקט עדיין מגדילים את הסחר הימי שלהם, ואחראים למעשה ל-85% מהגידול.

טבלה 1.1 הסחר הבינלאומי של מספר מדינות נבחרות במיליארדי דולרים

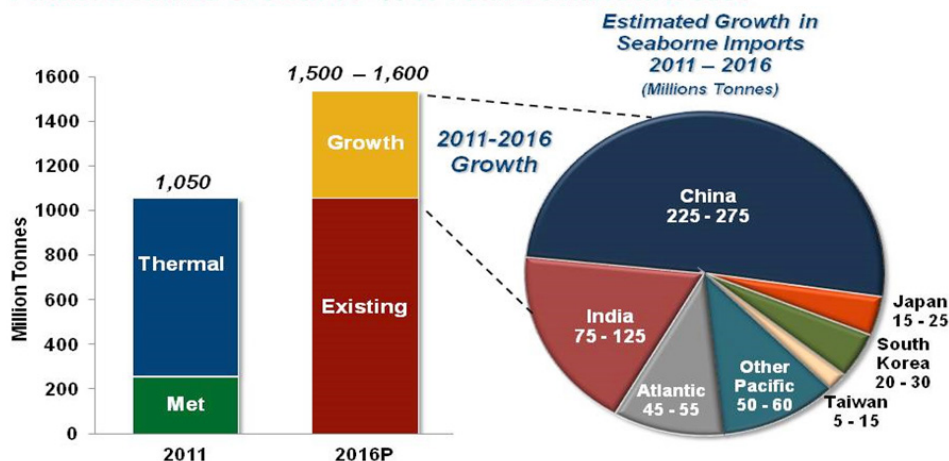
שירותים				סחר חליפין				
גידול 2015	2015	2014	2010	גידול 2015	2015	2014	2010	
- 6%	4,747	5068	3,953	-13%	16,484	18,997	15,302	כלל העולם ייצוא
- 2%	1,435	1472	1,125	-13%	7,345	8,478	6,438	כלכלות מתפתחות
-18%	103	126	98	-31%	526	764	609	כלכלות במעבר
- 8%	3,208	3470	2,730	-12%	8,614	9,755	8,255	כלכלות מפותחות
- 4%	41	39	24	-25%	154	206	162	כלכלות לא מפותחות
- 6%	4,678	4954	3,847	-12%	16,671	19,007	15,421	כלל העולם ייבוא
- 1%	1,835	1851	1,334	-12%	7,033	7,988	6,020	כלכלות מתפתחות
-24%	140	184	122	-30%	384	553	453	כלכלות במעבר
- 7%	2,703	2919	2,391	-12%	9,254	10,467	8,947	כלכלות מפותחות
- 3%	83	25	60	- 9%	242	266	169	כלכלות לא מפותחות

מקור: UNCTAD⁷ ו-WTO

Global Seaborne Demand: 450 – 550 MTPA Growth Expected by 2016; 8% CAGR

Peabody
ENERGY

Pacific Demand Growth 85+% of Total Demand Increase

איור 1.2 הדרישה העולמית להובלה ימית בחלוקה למדינות/אזורים (MTPA – Millions Ton) (per Annum)

Global trade slows down to a five-year low in 2015 <http://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=1230> 7

הגידול בביקוש העולמי להובלה ימית בשנים 2011 ו-2016, והתורמים העיקריים לגידול זה (שהינם – סין והודו) מוצגים באיור 1.2. ערך הסחר העולמי השנתי העובר בים סין הדרומי מסתכם ב-5.3 טריליון דולר, מתוכו 1.2 טריליון דולר הוא היקף הסחר של סין עם ארה"ב. 80% מייבוא הדלק של סין מבוצע דרך נקודות המשנק (Choking Points) של מצרי מאלאקה ולומבוק (Malacca and Lombok Straits).

נתיבי שיט חדשים

הרחבתה של **תעלת סואץ** בנתיב נוסף באורך 52 ק"מ כדי להפכה לדו-סטריית הושלם באוגוסט 2015. כמו כן הושלמו בשנת 2016 העבודות **בתעלת פנמה** המורחבת. עבודות אלה כללו מערכת מעברים שלישית המאפשרת מעבר אוניות ארוכות יותר, בעלות קיבולת של עד 13 אלף TEU, שיאפשר גידול בסחר של סין. בעקבות פתיחת התעלה, יתקצר משך הובלתו של נפט גולמי מוונצואלה לסיין מ-45 ימי הפלגה ל-30 יום, ובעלויות תפעול נמוכות יותר. הרצון להתמודד עם נקודות המשנק הקיימות מתבטא גם בתוכניות יומרניות לכרייה במימון סיני של **תעלה בניקרואה**, שתתחרה עם תעלת פנמה, וכן ההסכם שנחתם בשנת 2016 בין סין ותאילנד על פרויקט ארוך טווח לבניית תעלת קרא (Kra Canal), המכונה גם "התעלה התאילנדית". התעלה אמורה לחצות את מצר קרא בדרום תאילנד ולספק נתיב הפלגה חדש, אשר יקצר את זמן ההפלגה מהמזרח לאירופה בכ-1,200 ק"מ, תוך עקיפת מצרי מאלקה.

התפתחות מעניינת בהקשר זה מתרחשת **באוקיאנוס הארקטי**, במעבר הצפוני מערבי שלו (Arctic Ocean North West Passage). מעבר זה לא איפשר עד כה שיט של אוניות סוחר רגילות עקב שכבת הקרח העבה שלא הפשירה לאורך כל השנה (איור 1.3 להלן), אולם נראה כי המעבר מתחיל להיות מושפע משינויי האקלים האחרונים שגרמו לירידת עובי הקרחונים. התחזית היא כי אם תמשך מגמה זו, בעוד כשני עשורים, **ניתן יהיה לעבור בנתיב זה בצורה חופשית ברוב חודשי השנה**. הפלגה בנתיב זה מאירופה – לאסיה המזרחית, תקצר בכ-2,500 מייל את נתיב ההפלגה הקיים. כמו כן תעבורת נפט מאלסקה לחופים המזרחיים של ארה"ב באמצעות מכליות תהיה מהירה יותר.

ההערכה היא כי ניתן יהיה לחסוך בעלויות הובלה ימיות בהיקפים של מיליארדי דולרים. יחד עם זאת יהיה צורך לפתור את המחלוקת הקיימת בין קנדה למדינת אחרות (בהן ארה"ב), הרואה בנתיב כעובר במים הריבוניים שלה, וכן להתמודד עם אתגרי הגנת הסביבה באזור ייחודי זה.

איור 1.3 נתיבים אפשריים באוקיאנוס הארקטי למעבר הצפוני מערבי

מים כלכליים בלבדיים (Exclusive Economic Zone – EEZ) – תרומה ונושאים במחלוקת

מאז נטבע המושג של מים כלכליים בלבדיים בשנת 1982 וגיבושה של האמנה בנושא חוק הים שבחסות האו"ם (UN Convention on the Law of the Sea), התפתחה הטכנולוגיה התת-מימית בצורה דרמטית בכל הקשור לגילוי פיתוח והפקה של משאבי טבע הנמצאים במעמקי הים. מדינות רבות התחילו בתהליך תכנון הפעילות במרחב הימי שלהן באמצעות תוכנית שנועדה ליישב קונפליקטים בין הגורמים השונים הפועלים במרחב זה (Marine Spatial Planning). עם זאת, נותרו עדיין מספר רב של מחלוקות בין מדינותיות ביחס לגבולות אזורי המים הכלכליים הבלבדיים (Delimitation), וכן לזכויות דייג באזורים אלה. נראה כי חלק מהמחלוקות ייושבו בעתיד בהסכמים כלשהם, אך ככל הנראה שיישארו עדיין מחלוקות הטומנות בחובן סכנות לחיכוכים ועימותים אזוריים, שעלולים בתרחישים מסוימים להתדרדר עד לכדי מלחמה.

באזור מזרח הים התיכון נותרו ארבע מחלוקות מהותיות שטרם הוסדרו:

1. **תביעת צפון קפריסין** (בחסות טורקיה) לחלק משטח המים הכלכליים שמסביב לקפריסין.

2. **תביעת טורקיה** לחלק מהמים הכלכליים הבלבדיים של קפריסין ומחלוקות שטרם נפתרו עם יוון.
3. **תביעת לבנון** על כך שההסכם שהושג בין ישראל לקפריסין כולל בתוכו חלק מהשטח השייך ללבנון (הגדרת קו הגבול הימי בין ישראל ללבנון).
4. תביעת הרשות הפלסטינית בכל הקשור לשטחי הים מול רצועת עזה, וטענתה כנגד ישראל על הפרת הנספח הימי של הסכם אוסלו.

ציי מלחמה עיקריים – מגמות ושינויים

הקטע להלן סוקר את השינויים והמגמות בציי המלחמה הגדולים בעולם, תוך התמקדות בזירות הפעולה, אסטרטגיית **ההפעלה** ותוכנית **בניין הכוח** של כל אחד מהם.

צי ארה"ב

ארה"ב מקצה את התקציב הגדול ביותר בעולם לכוחותיה הצבאיים, וכיוצא מכך, הצי האמריקני נשאר עדיין הצי בעל העוצמה הגדולה ביותר (תקציב הצי לשנת 2016 מסתכם בכ-167 מיליארד דולר). הצי נמצא בתהליך של הגדלת מספר כלי השיט המלחמתיים שברשותו, ובשנת 2016 ימנה 282 כלי שיט ובכלל זה 10 נושאות מטוסים מסדרת הנימיץ. ארה"ב אמורה במהלך שנת 2016 להכניס לשירות פעיל את נושאת המטוסים החדשה ג'ראלד פורד (USS Gerald R. Ford). הצי טוען כי למילויי משימותיו, הוא חייב לגדול עד לסד"כ של 355 כ"ש.⁸

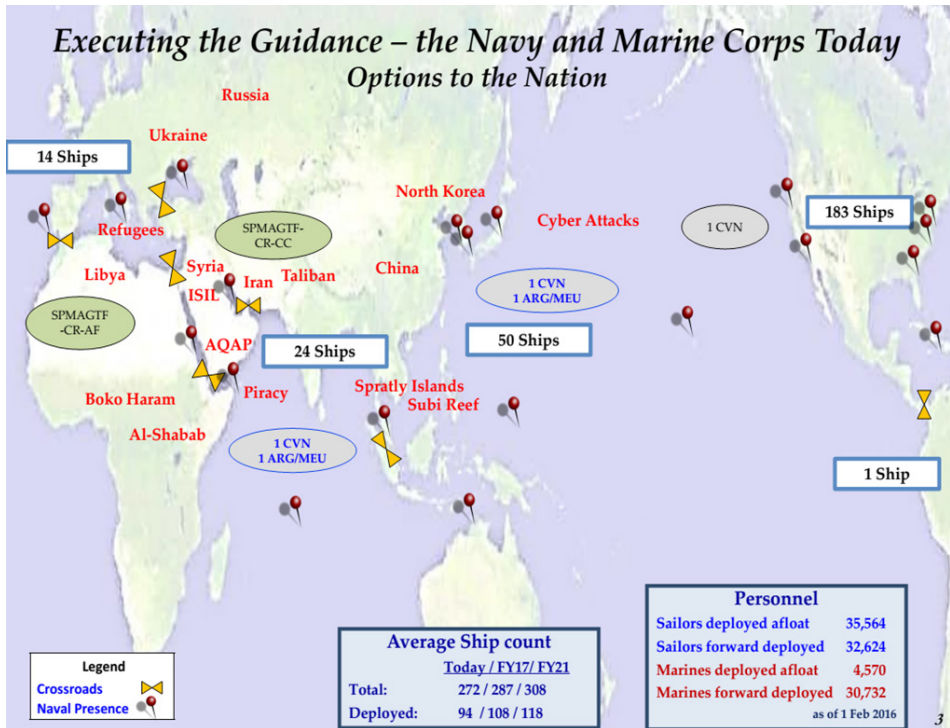
איור 1.4 להלן מציג את **פריסת כלי השיט האמריקנים** בזירות הפעולה השונות בשנת 2016. האיור מבטא את הסטת מרכז הכובד האמריקני לעבר אזור האוקיאנוס השקט המערבי ואזור ים סין הדרומי, בו מוצבים כ-50 כלי שיט. הסטת מרכז הכובד גרמה לכך שמספר כלי השיט המלחמתיים בים התיכון (הצי השישי) ירד לשפל שלא היה כדוגמתו, וכולל אניית פיקוד אחת ומספר משחתות בלבד.⁹

פריסת הצי האמריקני תואמת את **האסטרטגיה הימית האמריקנית החדשה** שפורסמה במאי 2015 וגובשה במשותף עם משמר החופים והמרינס. האסטרטגיה מתווה לשלושת הזרועות המצוינות לעיל את "עקרונות התכנון, הארגון והפעלת הכוח כך שיתמכו ביעדי

8 LaGrone Sam and Eckstein Megan, Navy wants to grow fleet to 355 ships; 47 hull Increase adds destroyers, attacks subs, USNI News, December 16, 2016, <https://news.usni.org/2016/12/16/navy-wants-grow-fleet-355-ships-47-hull-increase-previous-goal>

9 Highlights of the Department of the Navy FY 2016 Budget, Introduction, P. 1-3.

הביטחון הלאומי וביטחון המולדת של ארה"ב ובאינטרסים שלה". שלושת יעדים החדשים
 באסטרטגיה זו מבוטאים על ידי המונחים: Forward, Engaged, Ready.

איור 1.4 פריסת הצי האמריקני וחלופות להפעלתו¹⁰

משימותיו העיקריות של הצי האמריקני לשנים 2016–2020:

- **הגנת המולדת** (שמירה על הרתעה גרעינית, לחימה בטרור, הגנת המולדת ומתן תמיכה לרשויות האזרחיות).
- **בניית ביטחון גלובלי** – Build Security Globally (נוכחות מייצבת בכלל כדור הארץ, ביצוע פעולות לשמירת יציבות זו, ביצוע פעילויות הומניטריות ומצילות חיים במקרה של אסונות טבע).
- **הקרנת כוח וניצחון החלטי** – Power Projection and Win Decisively (עיכוב תוקפנות והכנעתה, הקרנת כוח למרות ניסיונות למנוע גישה לאזור, פעולה אפקטיבית במרחב החלל והקיברנטי – סייבר).

העדיפות שנותנת ארה"ב לפריסת הצי השביעי באזור ים סין הדרומי ולפעילותו כוללת שני נושאים עיקריים:

1. יצירת קואליציה אזורית בהשתתפות המדינות שהם צד לסכסוך עם הסינים בנושא המים הכלכליים.

2. ביצוע פעילות של כלי שיט וכלי טיס המתגרים את טענת הסינים על תיחום המים הכלכליים משורת שבעת האיים המלאכותיים שהסינים בנו ובונים.

פעילות כלי שיט וטיס אמריקנים בים סין הדרומי במה שקרוי בשם "מבצעי חופש ניווט אמריקנים" (U.S. Freedom of Navigation Operations), טומנים בחובם סיכון לעימות עם הסינים. במהלך שנת 2015 ושנת 2016 התרחשו מספר "מפגשים קרובים" בין כלי טיס וכלי שיט אמריקנים לבין כלי טיס סיניים, שכמעט והסתיימו בהתנגשות.

השינוי במדיניות הפיליפינים (שבשנת 2013 הגישה תלונה לבית הדין הבינ"ל בהאג בנושא הפרת ריבונותה על ידי סין באזור הכלכלי הבלעדי), רצונה להתנתק ממערכת היחסים המיוחדת עם ארה"ב והסכמת מנהיג הפיליפינים לפתור הסכסוך עם סין בדרכי שלום, מקשים על ארה"ב בגיוסם של בעלי ברית לנושא מקרב מדינות האזור.¹¹

אזור נוסף בעל חשיבות אסטרטגית לצי האמריקני הוא **חצי האי הקוריאני**, בו ממשיכה צפון קוריאה הנחשבת למדינה סוררת (Rogue State), להשית איום על מדינות האזור ובמיוחד על שכנתה דרום קוריאה. צפון קוריאה, ממשיכה בשנים האחרונות לבצע ניסויים גרעיניים ושיגור טילים בליסטיים למרות הסנקציות הקשות שהוטלו עליה על ידי האו"ם. הצי האמריקני מקצה כוחות לפעילות הקרנת כוח באזור זה, לרבות ביקורי נמל.¹² מזכיר הצי האמריקני ריי מאבוס (Ray Mabus) קיים בשנים האחרונות מספר ביקורים במדינות האזור כדי "לדון בצעדים להידוק הקשרים הביטראליים כנגד האיומים המתפתחים (גרעין וטילים) מצידה של צפון קוריאה".¹³ גם אם אזור זה איננו מוגדר כזירה עיקרית של הצי השביעי, הרי שהפרובוקציות המבוצעות מעת לעת על ידי צפון קוריאה, יחייבו אותו

The Associated Press, Philippine President Announces Separation from US, AP Asia News, 11 October 20, 2016, <http://wtop.com/asia/2016/10/philippine-leader-meets-chinas-president-in-charm-offensive>

Gamel Kim, "North Korea Calls Arrival of US Submarine a 'Direct Threat'", Stars and Stripes, Jun 18, 2016.

The Korean Time, U.S. Navy secretary to meet S. Korea's defense chief over N. Korean issues, World Affairs, August 19, 2016.

לקיים נוכחות באזור זה, גם אם ממשלו החדש של טראמפ ידרוש מיפן ודרום קוריאה לשאת בנטל הכספי של פעילות זו כפי שהצהיר במערכת הבחירות שלו.¹⁴

פעילות הצי השישי בים התיכון: פריסת הצי **בים התיכון** וגודלו הושפעו בעבר משני גורמים עיקריים:

1. המלחמה הקרה

2. מקור אספקת אנרגיה עיקרי (נפט)

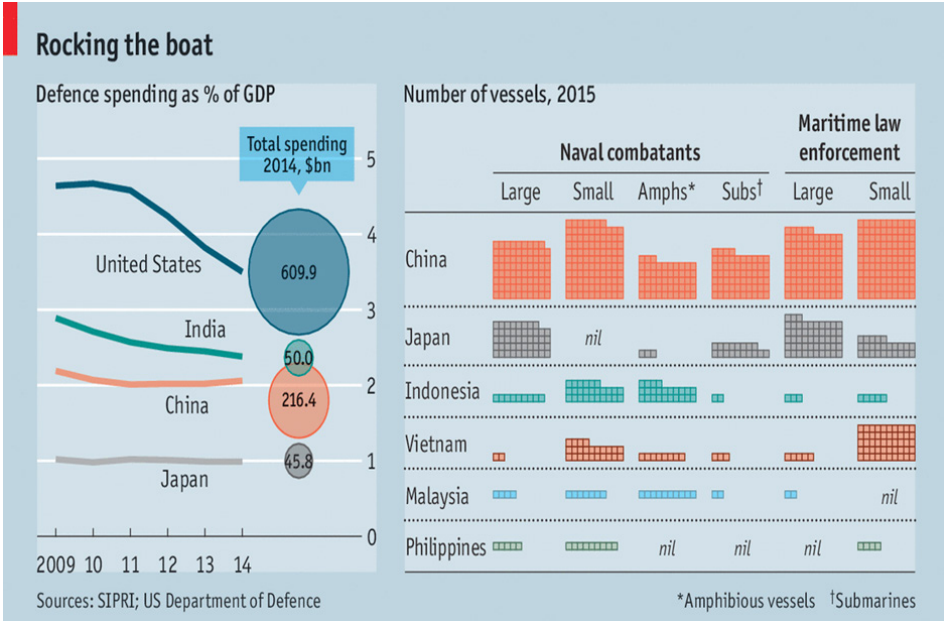
סיומה של המלחמה הקרה והירידה במחירי הנפט והגז, לרבות הגדלת המקורות בארה"ב עצמה, גרמו לארה"ב לצמצם את נוכחותה בים התיכון, והצי השישי קטן בממדיו עד כדי אניית פיקוד אחת הנשענת על בסיס יבשתי באיטליה, וארבע משחתות טילים מדגם טיקונדרוגה. אומנם בקיץ 2016 ובתגובה לפעילות הרוסית במזרח הים התיכון **שלחו האמריקנים לאזור לתקופה קצרה 2 נושאות מטוסים** (USS Harry S. Truman, USS Eisenhower). בשנים האחרונות נמתחת ביקורת פנימית בארה"ב לגבי הסתלקותו של הצי השישי ממזרח הים התיכון ובמיוחד על רקע הגדלת נוכחות הצי הרוסי ופעילותו בים התיכון. ביקורת זו מצאה גם את ביטויה בסיכום עבודת הוועדה המשותפת לאוניברסיטת חיפה ומכון הדסון בנושאי ביטחון ואנרגיה באגן המזרחי של הים התיכון. אנשי הצוות עליהם נמנה גם מפקד חיל הים האמריקני לשעבר אדמירל ראפהד (Admiral Gary Roughead), הגיעו למסקנה כי: "הצורך האמריקני לא להיות מעורבים במזרח התיכון ובמזרח הים התיכון הוא מרכיב חזק במיוחד בדחף הבידוד האמריקני... בידוד כמטרה איננו אפשרות סבירה. הרווחה והעושר של האזור הם שצריכים להשפיע על האינטרסים בעולם, ולכן השאלה היא מה צריך להיות החזון של ארה"ב ביחס לאזור ומה הם העקרונות המסדרים להגדלת הביטחון, היציבות והשגשוג במזרח הים התיכון".¹⁵

סיכום, הצי האמריקני הנו עדיין הצי הגדול, החזק ביותר ובעל היכולות המגוונות ביותר. עם זאת, **מגבלות תקציב ואתגרים חדשים בזירות שונות**, אלצו אותו בין היתר: לקבוע עדיפויות בהפעלת הכוח, ולנסות לקדם בריתות חדשות באזורים כמו דרום מזרח אסיה, ולדרבן את נאט"ו להתאים את האסטרטגיה שלו להתפתחויות באזור האוקיינוס האטלנטי והים התיכון. כניסתו של ממשל אמריקני חדש בתחילת שנת 2017 תחייב אותו לגבש עמדה בכל הנושאים המצוינים לעיל, לרבות המלחמה האסימטרית כמו זו העלולה להתרחש

14 Sanger David, Haberman Maggie, In Do http://www.nytimes.com/2016/03/27/us/politics/donald-trump-foreign-policy.html?_r=0 nald Trump's Worldview, America Comes First, and Everybody Else Pays, The New York Times, March 26, 2016,

15 Report of the Commission on the East Mediterranean sponsored by the University of Haifa and Hudson Institute P. 41.

באזור ים סין הדרומי והמפרץ הפרסי (מול משמרות המהפכה האיראניים), ולהחליט על המענה ההולם לנוכחות העולה של הצי הרוסי במזרח הים התיכון.

איור 1.5 הוצאות ביטחון כחלק מהתל"ג בארה"ב הודו, סין ויפן ואת מספר כלי השיט בציי מדינות דרום מזרח אסיה

הצי הסיני – PLAN – The People's Liberation Army Navy

הגידול בחשיבותם של האינטרסים הימיים הסיניים, וגידולו של **צי הסוחר הסיני**, (שהינו ה-3 בגודלו בעולם ומונה כ-3,600 אוניות), גרמו ל**צי הסיני** להגדיל את תדירות מבצעיו, משכם ומרחק פעולתם מהיבשת הסינית. סין מפעילה באוקיאנוס ההודי כוח לחימה עצמאי כנגד הפיראטיות הימית. לאחר שבעשור האחרון תכפו הפעולות שערך הצי הסיני באזורים מרוחקים והפעולות הפכו תובעניות יותר מבחינה טכנית, פרסמה סין במאי 2015 **מסמך אסטרטגי חדש (White Paper) שכותרתו – "ההגנה בים הפתוח"**.¹⁶ שינוי כה משמעותי באסטרטגיה הסינית שדגלה עד כה בשליטה על הים המקומי, משקפת את הגידול בהשפעה הכלכלית והדיפלומטית של סין ברחבי העולם. בכך שונתה העדיפות

Blasko j. Dennis, "The 2015 Chinese Defense, e White Paper on Strategy in Perspective: 16 Maritime Missions Require a Change in the PLA Mindset. The Jamestown Foundation, May 29, 2015. http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43974&cHash=d67db88687507367b668f71cd4199603#.VjH0IPkrLIW

שנתנה סין בעבר לכוחות היבשה, וסין נוטשת למעשה את המנטליות המסורתית שהיבשה חשובה מן הים. האסטרטגיה החדשה משקפת את החשיבות הגוברת לניהול הפעילות בים ובאוקיינוסים ולהגנה יעילה של זכויותיה הימיות של סין והאינטרסים שלה. בהתאם לכך, נדרשת סין לפתח כוח ימי מודרני ההולם את הביטחון הלאומי שלה. כדי לאפשר לצי הסיני לפעול הרחק מחופיה, השלימה סין את בנייתה של נושאת המטוסים הראשונה Liaoning, והשנייה מתוכננת להיכנס לשירות בשנת 2018. טבלה 1.2 מציגה את הגידול המרשים שחל בצי המלחמתי הסיני מתחילת שנות ה-2000, והצפי להמשך גידול זה עד 2020.

פעילות הצי הסיני באוקיאנוס השקט המערבי, היא צעד משמעותי למימושה של אסטרטגיה ימית רבתי חדשה, הכוללת גם מרכיבי הגנה הרחק מחופי סין. פריסות אלה יימשכו ויתבצעו לאורך נקודות אסטרטגיות של נתיבי שיט חיוניים **באוקיאנוס השקט** (לרבות האוקיאנוס הארקטי בו לאחרונה מגלה סין עניין גובר והולך), ונקודות משנק (Choke Points) באוקיאנוס ההודי וים סין הדרומי.

נקודות החיכוך המסתמנות בין "המערב המסורתי" "והמזרח החדש", יכולות להתרחש באחד או יותר מהמרחבים (Commons) הבאים:

- ים סין הדרומי והמזרחי
- האוקיאנוס ההודי
- מרחב החלל
- המרחב הקיברנטי (Cyber Space)
- משאבי האנרגיה של המזרח התיכון

בשנים האחרונות עמדה המחלוקת על **זכותה של סין להגדיר את טווח המים הכלכליים** שלה לתשומת לב רבה הן ברמה הימית האופרטיבית והן במישור הבינלאומי. ב-12 יולי 2016 פסק בית הדין הבין לאומי בהאג בנושא הסכסוך המתמשך בים סין הדרומי בין הפיליפינים וסין. הפסיקה דחתה את תביעתה של סין להכיר בשליטתה וריבונותה במרבית השטח, האיים והשרטונות בים סין הדרומי. סין דחתה את הפסיקה, וחזרה והודיעה כי אינה מכירה בסמכות בית הדין הבינלאומי בהאג. כפי שצוין, באוקטובר 2016 החליט נשיא הפיליפינים רודריגו דוארטו (Rodrigo Duterte) לשנות את עמדת מדינתו ולנסות לקדם פתרון מדיני עם הסינים מחד, ולדרוש מהאמריקנים לפנות את בסיסיהם בפיליפינים.¹⁷ סין יודעת לנצל **אסטרטגיה יצירתית** במלחמתה על אזור הריבונות שהיא טוענת אליו, וספק

Bodeen Christopher and Wong Gillian, Philippine President announces separation from US, 17 Associated Press, October 21, 2016 <https://www.yahoo.com/news/philippine-leader-meets-chinas-president-charm-offensive-030041553.html?ref=gs>

אם סין תהיה מוכנה לוותר על שליטתה בשטח כלשהו עליו הקימה מתקנים צבאיים. גם תביעותיה לגבי הריבונות לפי מפת "תשעת המקפים" תישאר כנראה בעינה בשלב זה.

טבלה 1.2 הצי הסיני – מספר כלי שיט כולל תוכניות פיתוח ובנייה¹⁸

2020	2015	2010	2005	2000	סוג כלי השיט
כמות					
64-ל-59	62-ל-57	51	51	60	צוללות תקיפה מונעות דיזל (SSs)
9-ל-6	8-ל-6	6	6	5	צוללות תקיפה גרעיניות (SSNs)
5-ל-4	5-ל-3	3	2	1	צוללות טילים בליסטיים
2-ל-1	1	0	0	0	נושאות מטוסים
34-ל-30	32-ל-28	25	21	21	משחתות
58-ל-54	56-ל-52	49	43	37	פריגטות
30-ל-24	25-ל-20	0	0	0	קורבטות
55-ל-50	55-ל-53	55	43	60	כלי שיט אמפיביים
85	85	85	51	100	ספינות טילים חופיות
אחוז כלי השיט בעלי תכנון מתקדם					
75	70	50	40	7	צוללות תקיפה מונעות דיזל
100	70	33	33	0	צוללות תקיפה גרעיניות
85	70	50	40	20	משחתות
85	70	45	35	25	פריגטות

הצי ההודי

שאיפותיה של הודו לדומיננטיות באוקיאנוס ההודי והשיח האסטרטגי המתלווה אליהן, מתנהלות ברמות הגבוהות ביותר של הממסד ההודי. דאגתה העיקרית של הודו היא משאיפותיה הטריטוריאליות של **יריבתה האסטרטגית באוקיאנוס ההודי – סין**. ההודים חוששים כי בכוונת הסינים להפוך את האוקיאנוס ההודי ל"אגם סיני" (Chinese Lake), באמצעות בניית תשתיות אזרחיות בנמלי מדינות אחרות באזור (סיישל וסרילנקה), ולקדם בכך את יכולות הצי הסיני לפעול מנמלים אלה.¹⁹ בנוסף לכך הסינים מבצעים מדי פעם סיורי צוללות גרעיניות באוקיאנוס ההודי, דבר שהביא את ההודים להגדיל את צי מטוסי הסיור הימיים בעלי יכולת נגד צוללות.²⁰ באוקטובר 2015 פרסם הצי ההודי את האסטרטגיה הימית החדשה שלו שעדכנה את האסטרטגיה הימית משנת 2007.

18 דוח של Ronald O'Rourke לקונגרס האמריקני מיוני 2016

19 Visham Mohamed, China's Xi touts 'maritime silk road' on South Asia tour, Yahoo News, September 15, 2014 <https://www.yahoo.com/news/chinas-xi-begins-south-asia-tour-maldives-215155367.html?ref=gs>

20 David Rider, More P-81s for India, Maritime surveillance aircraft join Indian Navy, Maritime Security Review, August 1, 2016, <http://www.marsecreview.com/2016/08/more-p-81s-for-india/>

איור 1.6 פעילות ציים בצפון האוקיאנוס ההודי

השינויים העיקריים בין האסטרטגיה החדשה לקודמתה מתבטאים ב-3 נקודות עיקריות:²¹

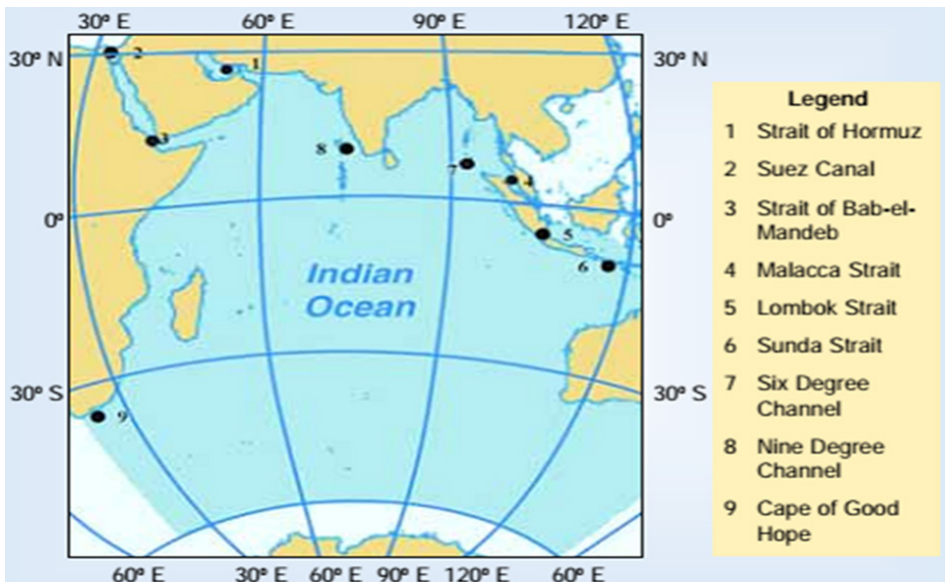
1. הקשר בין **הודו והאוקיאנוס השקט (Indo-Pacific)**, והשפעתו על ביטחונה הימי של הודו.

2. הרחבת **אזורי העניין של הצי ההודי** (הראשיים והמשניים) המשקפים את רצונה של הודו להיות שחקן בעל מגוון תפקידים גדול יותר באזור. לדוגמה; הים האדום שהיה באסטרטגיה של שנת 2007 אזור בעל חשיבות משנית, הפך להיות בעל חשיבות ראשית. גם מפרץ עומאן, דרום מערב האוקיאנוס ההודי ומזרח אפריקה, הפכו לאזורים ראשיים בראיית הצי ההודי. איור 1.6 מתאר את הגידול המרשים בצי הסוחר ההודי שמנה בתחילת 2015 מעל 1,200 אוניות סוחר. הודו מעריכה גם את חשיבות השתתפותה בקואליציה ימית אזורית, ובשנת 2015 השתתפה בתמרון ימי (Malabar)

²¹ Darshana M. Baruah, India's Evolving Maritime Strategy, India shifts its focus from 'using' to 'securing' maritime security in the Indo-Pacific, the Diplomat, December 03, 2015 <http://thediplomat.com/2015/12/indias-evolving-maritime-strategy/>

(Exercise), שכלל בנוסף לכלי שיט מהצי השביעי, כלי שיט מאוסטרליה, סינגפור, ולראשונה גם מיפן.

3. **הצי ההודי כ"ספק ביטחון נטו" (Net Security Provider).** המונח "ספק ביטחון נטו" מציין ביצוע משימות ניטור, הכלה ומניעה (Monitor, Contain and Counter). האסטרטגיה החדשה ממוקדת בעיקר בצי המלחמתי שלה הדבר מתבטא בהגדלת שיעור תקציבו של הצי ההודי. הודו מאמצת דיפלומטיה ימית יוזמת ואקטיבית במרחבי האוקיאנוס ההודי ופעילות לשמירת המעבר החופשי של סחר המיועד אל/מ הודו במיוחד בנקודות המשנק (Choking Points) בכניסה ויציאה מאוקיאנוס ההודי (איור 1.7). באמצעות אסטרטגיה זו **והתקרבות לארה"ב** (מבלי לזנוח את יחסיה המיוחדים עם רוסיה בכל הקשור לבניין הכוח של הצי ההודי), מקווה הודו לבלום את האיום הסיני הנתפס בעיני קברניטיה כאיום העיקרי באוקיאנוס ההודי. להמשך צמיחתה הכלכלית זקוקה הודו לייבא כמויות הולכות וגדולות של אנרגיה (דלק וגז), דבר שהמריץ את הודו לקחת חלק בלחימה בפיראטיות הימית. הודו מודאגת מאפשרויות **השימוש בנתיבי הים על ידי הטרור** שמקורו בפקיסטן, כמו זה שהתרחש במומביי בשנת 2014. הודו אף חוששת מערעור היציבות על ידי ארגונים ג'יהאדיסטים באיים המלדיביים ו/או איי סיישל.

איור 1.7 נקודות מִשְׁנָק (Choke Points) מ/אל האוקיאנוס ההודי

בניין הכוח – צבא הודו בכלל והצי ההודי בפרט, הם ייבואני הנשק הגדולים ביותר בעולם ומתמקדים גם בבנייתה של התשתית התעשייתית ביטחונית בהודו עצמה. ממשלתו של מודי (Modi) אף הגדילה בשנת 2014 את הנתח של תעשיות ביטחוניות זרות המשתפות פעולה עם תעשיות מקומיות מ-26% ל-22.49%²². כלי שיט חדשים נכנסים בקצב הולך וגובר לצי ההודי, רובם ככולם בהתאם לאפיון הנכתב על ידי הצי עצמו. עם זאת, **הניהול הפרויקטאלי של התוכניות השונות לוקה בחסר**: הפרויקט לבניית נושאת המטוסים השנייה שהתחיל ב-2001, היה אמור להסתיים בהשקתה בשנת 2010, נדחה, ומועד הסיום עדיין לא ברור, ומספר כלי שיט שבנייתם הושלמה, ממתניים להתקנות אמצעי לחימה שטרם סיימו את פיתוחם.²³ נושאות מטוסים הפועלות במסגרת כוח לחימה משולב (Associate Battle Groups), מהוות נכס חשוב לצי ההודי בפעולתו באוקיאנוס ההודי בכל הקשור לאפשרות הקרנת כוח באזור זה. טבלה 1.3 מציגה את כמות וסוג כלי השיט בצי ההודי.

ההרתעה הגרעינית – הודו נמצאת לקראת השלמת בניית הזרוע השלישית הגרעינית (Triad) המבוססת על צוללות גרעיניות מסוג Aridhant, שאת פיתוחן התחילו ההודים לפני כשני עשורים. במהלך השנה השלימה הצוללת את ניסויי הים שלה, ואמורה להשלים את ניסויי מערכת הנשק במהלך השנה הקרובה. הודו התחילה את בנייתה של הצוללת השנייה ותשלים בניית ארבע צוללות שיקנו לה "כושר מכה שנייה" (Second Strike Capability).²⁴

תוכנית בניין הכוח של הצי ההודי (הגעה ל-200 כלי שיט) זוכה לביקורת הן מבית והן מחוץ, כאשר הטענה העיקרית היא ש"ניתן בהחלט לחיות עם בניית צי ימי שישלול (Deny) את שאיפותיה של סין, וכן להסתמך למטרה זו גם על ההרתעה (הבלתי קונבנציונלית – ש.ח.) שתסייע בשמירת הסדר האזורי.

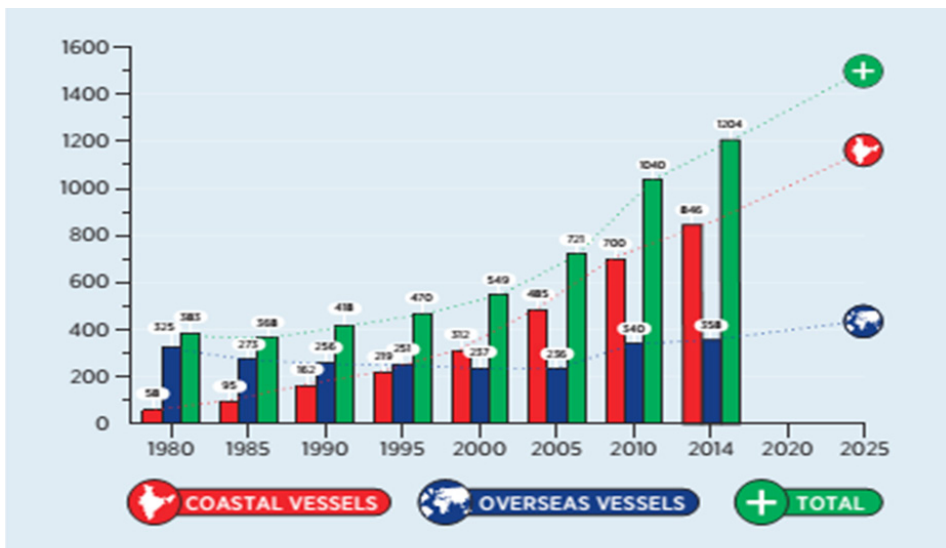
Gady Franz-Stephen, Is India's Defense Budget Adequate? New Delhi's defense spending will rise modestly in the new fiscal year, The Diplomat, March 03, 2015. <http://thediplomat.com/2015/03/is-indias-defense-budget-adequate> 22

Rahul Singh, That Sinking Feeling: Navy struggles to bridge its capability gaps, Hindustan Times, New Delhi, September 29, 2016. <http://www.hindustantimes.com/india-news/that-sinking-feeling-navy-struggles-to-bridge-its-capability-gaps/story-p0atXgjXpeGF3fUva4NofM.html> 23

Rakesh Krishnan Simha, Birth of a Boomer: How India Built its Nuclear Submarine, Swarajyamag – Read India Right, October 23, 2016, <http://swarajyamag.com/defence/birth-of-a-boomer-how-india-built-its-nuclear-submarine> 24

טבלה 1.3 כמות וסוג כלי השיט בצי ההודי

כמות	שם באנגלית	סוג כלי השיט
2	Aircraft Carriers	נושאות מטוסים
1	Amphibious Transport Dock	אוניה אמפיבית ומבדוק צף
9	Landing Ship Tanks	אוניות נחיתה נושאות טנקים
10	Destroyers	משחתות
14	Frigates	פריגטות
1	Nuclear-Powered Attack Submarine	צוללת תקיפה בעלת הנעה גרעינית
14	Conventionally-Powered Attack Submarines	צוללות תקיפה קונבנציונליות
24	Corvettes	קורבטות
7	Mine Countermeasure Vessels	שולות מוקשים
10	Large Offshore Patrol Vessels	ספינות פטרול גדולות
4	Fleet Tankers	אוניות תדלוק

As on 01 January 2013, India was ranked 17th in the world in terms of Dead Weight Tonnage (DWT) with a global share of only one percent.

As on 31 December 2014, India had a fleet strength of 1,204 ships with Gross Registered Tonnage (GRT) of 10.31 million. Of this, 358 ships with 9.09 million GRT were deployed for overseas trade and 846 ships with 1.22 million GRT for coastal trade.

Source: MoS/Gol Annual Report 2014 - 2015 and Ministry of Road Transport and Highways Transport Research Wing/Gol Indian Shipping Statistics 2014 (data extrapolated to 2025).

איור 1.8 הגידול בצי הסוחר ההודי²⁵

הצי הרוסי

מאז תחילת גל הרפורמות האחרון בכוחותיה המזוינים של רוסיה בשנת 2009, מעבירה ההנהגה הרוסית את המסר כי חיל הים הרוסי סיים את תקופת המשבר, חוזר לגדולתו ומסוגל למלא משימות המתאימות לצי של מעצמה גדולה. הדבר בא לידי ביטוי לאחרונה בשני אירועים בולטים:

1. **סיפוחה של קרים (Crimea)** והשגת שליטה רוסית על עיר הנמל סבסטופול (Sevastopol) שהיא גם נמל הבית של הצי הרוסי לים השחור, ובקרבתה שוכנות מספנות צי זה וממלאות תפקיד חשוב בתחזוקתו.
2. **הרחבת משימות הצי** בששת זירות הפעולה שלו (האוקיאנוס האטלנטי, הארקטי, אנטרקטיקה, האוקיאנוס ההודי, הים הכספי והאוקיאנוס השקט), תוך מתן עדיפות לנוכחות קבועה של הצי הרוסי בים התיכון, והעצמת כוחו בזירת האוקיאנוס האטלנטי והאוקיאנוס הארקטי.

ב-26 ליולי 2015 שהוא גם יום הצי הרוסי, אשר הנשיא פוטין את מסמך **הדוקטרינה הימית החדשה של הפדרציה**. המסמך מפרט את האסטרטגיה של הצי הרוסי, משימותיו ותוכנית בניין הכוח שלו. דוקטרינה זו החליפה את הדוקטרינה הקודמת שאושרה בשנת 2001. בטקס השקת צוללת גרעינית חדשה הנושאת את השם הנסיך וולדימיר (Prince Vladimir) ביולי 2012 במספנת Severodvinsk שלחוף הים הלבן, חזר הנשיא פוטין על **מחויבותו האישית לבניין הכוח של הצי הרוסי** ופירט את משימותיו העיקריות.²⁶

בשנת 2016 נמשכה מגמת העלייה בנוכחותו של **צי הים השחור הרוסי במזרח הים התיכון**. חוקרים טוענים כי זוהי גישה רוסית שמטרתה להפוך בעתות משבר את מזרח הים התיכון **לאזור בלתי נגיש לצי ארה"ב ובעלות בריתה** (Anti-Access/Area-Denial). אם אכן יושלם מהלך זה, הוא עלול בעתיד להגביל את ארה"ב ובעלות בריתה בגישה לתעלת סואץ, לים השחור ולאזור מזרח הים התיכון לחסדיו של המשטר הרוסי. את דאגת ארה"ב ממצב זה ביטא לאחרונה מפקד הצי האמריקני החדש אדמירל ריצ'רדסון (Adm. John Richardson), שהפציר בפני גורמים בכירים בנאט"ו לעדכן את האסטרטגיה הימית של הברית ולהתאימה להתפתחות זו,²⁷ אך בו בזמן גם דרש להפסיק את השימוש במונח "אזור בלתי נגיש".

The Voice of Russia, Revival of Russian Naval Forces, President Vladimir Putin Announced at a Session Convened to discuss the process of fulfilling the state armament program, 31 July 2012.

https://sputniknews.com/voiceofrussia/2012_07_31/New-image-of-the-Russian-Navy/

Barnes Juliane, Top U.S. Admiral Says NATO Should Rework Maritime Strategy, The Wall Street Journal, Oct 22, 2015.

צי צוללות התקיפה הרוסי שהינו הגדול ביותר בשני העשורים האחרונים, מבצע בשנים האחרונות סיורי נוכחות והפגנת כוח במספר זירות פעולה: מול חופי סקנדינביה וסקוטלנד, בים התיכון ובצפון האוקיאנוס האטלנטי. פעילות זו נתפסת כתחרות מול הדומיננטיות שהיתה עד כה לכוח הצוללות של ארה"ב ונאט"ו באזורים אלה. בסתיו 2015 ציין מפקד הכוחות האמריקנים באירופה אדמירל מארק פרגוסון (Mark Ferguson) "כי כמות הסיורים של הצוללות הרוסיות גדלה כמעט ב-50% ביחס לאלו שהתבצעו באותם אזורים שנה קודם לכן".²⁸ במסגרת **הלוחמה החופית** (Littoral Warfare) שמבצע צי זה במזרח הים התיכון, הדגים הצי לאחרונה את יכולתו לבצע **תקיפה מנגד של מטרות יבשתיות** באמצעות טילי שיוט ששוגרו הן מהים הכספי והן מהים התיכון. פרשנים אמריקנים מצביעים על כך ששיגור טילי שיוט מאזור הים הכספי, או הים השחור בהם לרוסים קיימת שליטה ימית ואווירית מוחלטת (Denying Hostile Powers Access to Vital Areas), מייצרת לכלים אלה **שרידות כמעט מוחלטת**.²⁹

לסיכום, למרות מצבה הכלכלי הרעועה של רוסיה בשנים האחרונות, זכה הצי הרוסי לעדיפות על פני זרועות אחרות, בהקצאת משאבים לבניין הכוח והפעלתו. הצי משרת מטרות גאופוליטיות וגאואסטרטגיות, ובמובן מסוים מציג כלפי ארה"ב ונאט"ו דפוס פעולה המזכירים את **תקופת המלחמה הקרה**. גם **מספר כלי השיט של הצי** (272 כלי שיט נכון לאוגוסט 2016) דומה לזה של הצי האמריקני. במהלך שנת 2015 ו-2016 **הידק הצי הרוסי את קשריו עם הצי הסיני**, וערך תרגילים משותפים בים התיכון, תרגיל אמפיבי משותף שנערך בחוף המזרחי של רוסיה וכן תרגיל משותף שנערך בספטמבר 2016 בים סין הדרומי. גם אם דובר הצי הרוסי הרגיע וציין כי "התרגיל המשותף איננו מכוון כנגד צד שלישי כלשהו, וכי איננו קשור לשינויים גאופוליטיים באזור" – העובדות מוכיחות אחרת.³⁰

בתחום ייצוא מערכות נשק ימיות, רוסיה עדיין משמשת כספק כלי שיט ואמצעי לחימה מתקדמים לציים רבים, לרבות הצי ההודי, שלמרות התקרבותו לצי ארה"ב ממשיך לשמור על מערכת יחסים מיוחדת עם הצי הרוסי.

Schmitt Eric, Russia Bolsters Its Submarine Fleet, and Tensions With U.S. Rise", The New York Times, April 20, 2016. 28

Fink Andrew, Troubled Waters, Russia, Iran and Inland Seas – A bastion strategy for the second nuclear age, The American Interest, April 15, 2016. 29

Sputniknews, Russian-Chinese Naval Exercise Cooperation 'Highly Effective', Sputnik Military & Intelligence, September 12, 2016. <https://sputniknews.com/military/20160912/1045205912/russia-china-naval-cooperation-effective.html> 30

הברית הצפון אטלנטית – נאט"ו

הכוחות הימיים של נאט"ו עסקו במהלך שנת 2016 בשתי פעילויות עיקריות: **מבצע אבטחה במרחבי הים התיכון** (Maritime Security Operation in the Mediterranean), **ומבצע נגד פיראטיות** באוקיינוס ההודי. בנוסף לכך עסקו כוחות אלה במשימות חילוץ והצלה במהלך משבר הפליטים בים האגאי.

הרכב הכוח הימי של נאט"ו, לרבות חלקו של הצי האמריקני בכוח זה, מפורטים באיור 1.9. בפברואר 2016 שלחה נאט"ו שלוש אוניות מלחמה לים האגאי כדי לסייע בעצירת זרם הפליטים שעברו בסירות מחופי טורקיה ליוון בחיפושם אחר מקלט מדיני. הכוח נשלח למשימה זו מבלי להגדיר למפקדיו בצורה ברורה מה מצופה ממנו בכל הקשור להצלת חיי אדם.

ביוני 2016 קיים נאט"ו בשיתוף עם הצי השישי תרגיל רחב היקף שנערך **ביום הבלטי** והשתתפו בו 40 כלי שיט שונים ומעל 6,000 מלחים. התרגיל כלל גם מבצע נחיתה אמפיבי בים הבלטי ומעקב על ידי הצי הרוסי בצורה המזכירה את ימי המלחמה הקרה. אזור זה הופך להיות אחד מאזורי החיכוך בין נאט"ו והצי הרוסי:³¹

מסיבות שיתוארו בהמשך, **נאט"ו איננה מצליחה להתאים את דוקטרינת ההפעלה** שלה לנסיבות המשתנות של הזירה הימית. בוועידת הפסגה של נאט"ו שנערכה בוורשה ביולי 2016, החליטו מנהיגי הברית האטלנטית לשנות את **התוכנית המבצעית Operation Active Endeavour** שמתארה גובש בשנת 2001, **לתוכנית Operation Sea Guardian**, שאמורה לאפשר ביצוע משימות רחבות ומגוונות יותר בים התיכון. יצוין כי נאט"ו פרסמה ביוני 2011 את מסמך **האסטרטגיה הימית של הברית** הנושאת את השם: Alliance Maritime Strategy. אסטרטגיה זו מתיימרת לפי כותביה, "לסייע בניהוג מאמצי השינוי של נאט"ו ואמורה להיות מיושמת בהתאמה במסגרת מגבלות התקציב הקיימות. כל זה מכוון לכך שנאט"ו ימשיך להיות כוח ימי יעיל וגמיש המסוגל לענות לצרכים המגוונים של המאה ה-21".³²

Nordenman Magnus, Analysis: Baltic Sea Heating Up as Friction Point Between U.S, NATO and Russia, US Naval Institute News, April 25, 2016. 31

North Atlantic Treaty Organization, "Alliance Maritime Strategy", e – Library Last updated: 17 Jun. 2011, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75615.htm 32

איור 1.9 הרכב הכוח הימי של נאט"ו בחתרן כלי שיט, לרבות חלקם של כלי שיט מצי ארה"ב

הלוחמה הימית בטרור ובפיראטיות באזור האוקיינוס ההודי

הפיראטיות הימית והטרור הימי מציבים איום רציני לבטיחות השיט, חיי אדם ורווחת החיים, כמו כן הם עלולים לפגוע במרקם היחסים הבין מדינתיים כאשר מדובר על בסיס יציאה הממוקמים בשטח מדינה מסוימת. בעת הנוכחית, עדיין ניתן לבצע אבחנה בין פעילות פיראטיות ימית לבין טרור ימי בכל הקשור לאופי התקיפה, שיטות התקיפה והאמצעים בהם נעשה שימוש, כמו גם לאזורים בהם מתבצעות פעילות הטרור הימי והפיראטיות. למרות שקיים כיום דמיון בין שיטות הפעולה של שניהם (פגיעה בכלי השיט, גניבת המטען הימי ולקחת בני ערובה), הרי שמטרותיהן שונות: פעולות טרור יש להן מניע אידאולוגי ולכן חשוב להם הפרסום כדי להפעיל לחץ פסיכולוגי על ממשלים והציבור, בעוד שפיראטיות משתמשת ברכוש שלכדה ובבני הערובה למטרות רווח כלכלי בלבד.

מכאן שניתן לציין את הגורמים הדומים בפעילות טרור ופיראטיות, אם כי שתי פעולות אלו מונעות חברתית ממקורות שונים.

במהלך שנת 2016 נמשכה הפעילות של הכוח הימי הרב לאומי המשולב (Combined Maritime Force) **ללחימה בפיראטיות הימית והטרור באזור המפרץ הערבי**, האוקיינוס ההודי וקרן אפריקה.³³ בכוח משתתפות 31 מדינות, מפקדתו ממוקמת במנאמה שבבחריין ומפקדו הוא מפקד הצי החמישי האמריקני ופיקוד המרכז (US Central Command). יש לציין שפרט לכוח זה, מספר מדינות כמו **סין** לדוגמה, מבצעות משימה זו באופן עצמאי.

תוצאות פעילות זו מצביעות על כך שכבר בשנת 2015 הסתמנה ירידה של 15% בפעילות הפיראטית באזור המצוין לעיל. על פי ארגון International Crime Services, נרשם בשנת 2016 אירוע אחד בלבד באפריל 2016 (ביחס ל-237 אירועים בשנת 2011).³⁴ עם זאת, נמשכה חטיפתן של סירות מקומיות בקרבת חופי סומליה, ומספר בני הערובה המוחזקים על ידי הפיראטים לשם קבלת כופר נשאר עדיין גדול (איור 1.12 להלן).

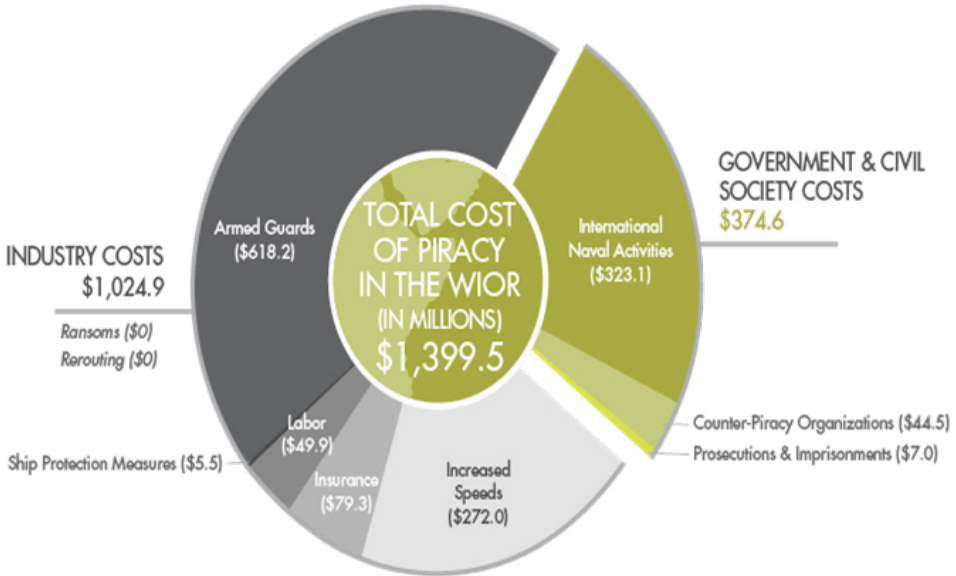
המחיר הכלכלי של הפעילות כנגד הפיראטיות (Economic and Human Cost) כפי שמתואר באיור 1.10 להלן **עדיין נשאר גבוה**. הדבר נובע בין היתר, מהתשלום לחברות אבטחה ימיות שמספרן הגיע בשנת 2016 ליותר מ-140 חברות, העוסקות בייעוץ, הכשרה וחימוש האוניות וצוותיהם.

הסבירות לביצוע פיגועי טרור מצד ארגונים כמו אל-קאעידה, ודעאש באזור זה מוערכת כגבוהה, ומתבססת על כוונות מוצהרות של ארגונים אלו לשבש את תנועת אוניות סוחר בנתיבי שיט קריטיים. תוצאותיו של פיגוע טרור מסוג זה באזור מפרץ עדן עלול להשפיע קשות על הסחר והכלכלה העולמית. באזור זה נמצאות שלוש נקודות משנק (Choking Points) חשובות לסחר העולמי (איור 1.7 לעיל), הכוללות את תעלת סואץ, מצרי באב אל-מנדב ומצרי הורמוז, אשר דרכם עובר כ-20% מסחר הדלק העולמי, וניתן לשבש בהן את השיט בצורה קלה יחסית (לדוגמה; באמצעות מיקוש ימי).³⁵ המערכה המתנהלת בתימן, מגבירה את חוסר היציבות באזור זה: באפריל 2016 תקף פלג מקומי של ארגון אל-

Australia, Bahrain, Belgium, Canada, Denmark, France, Germany, Greece, Iraq, Italy, Japan, 33
Jordan, Republic of Korea, Kuwait, Malaysia, the Netherlands, New Zealand, Norway, Pakistan,
The Philippines, Portugal, Saudi Arabia, Seychelles, Singapore, Spain, Thailand, Turkey, UAE,
United Kingdom, United States and Yemen.

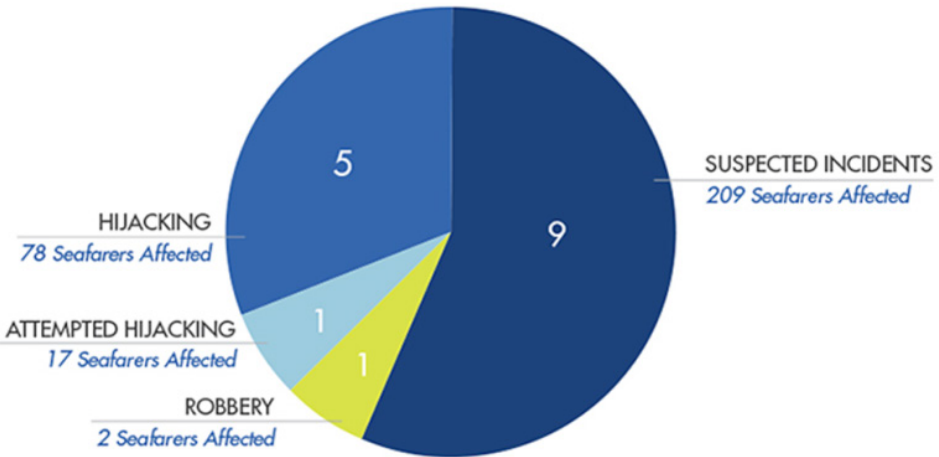
Commercial Crime Service, Live Piracy & Armed Robbery Report 2016, Attack Number: 058-16 34
Date: Sun Apr 24 2016 Type of Vessel Product Tanker. <https://icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/live-piracy-map/details/151/1196>

Church Chris, Naval commanders warn of terror threat against commercial shipping, Stars and 35
Stripes April 9, 2016.

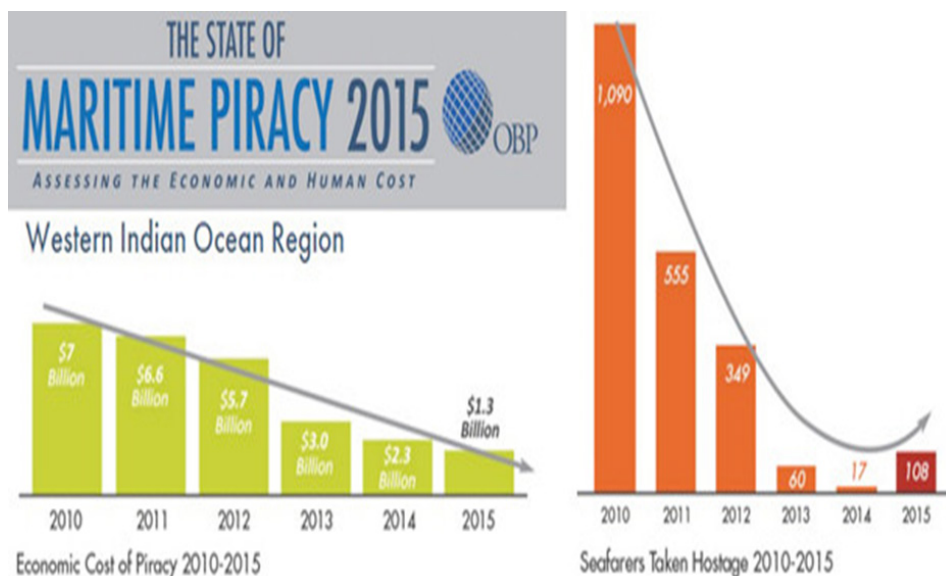

איור 1.10 המחיר הכלכלי של תופעת הפיראטיות בחלוקה לקטגוריות השונות

PIRACY INCIDENTS IN 2015

איור 1.11 כמות אירועי הפיראטיות בקרן אפריקה בשנת 2015 בחלוקה לקטגוריות שונות

איור 1.12 מצב הפיראטיות במערב האוקיאנוס ההודי בשנים 2010–2015 בני ערובה ומחיר כלכלי

קאעידה (Al-Qaeda in the Arabian Peninsula) באמצעות **סירות נפץ** את תשתיות הנמל המסחרי בעיר מוקאללה (Mukalla), ובאוקטובר 2016 תקפו החותים באמצעות **טיל חוף-ים C-802** ספינה של איחוד האמירויות (UAE) ששיטה בקרבת עיר הנמל מוקה ונשאה ציוד הומניטרי.³⁶ כמו כן, באוקטובר 2016 נאלצה המשחתת האמריקנית מנסון (USS Mason) שסיירה באזור מצרי באב אל-מנדב, להגן על עצמה ועל אוניית הצי פונס (USS Ponce) מפני מספר טילים דומים שנורו עליה מהחוף התימני באמצעות שיגור טילים נגד טילים והפעלת מערכת שיבוש והטעיה.³⁷

מדינות סוררות כמו איראן וצפון קוריאה מפעילות כוחות שמאפייני פעילותם דומים לאלו של ארגוני טרור. למרות הסכם הגרעין שנחתם בשנת 2015 בין המערב לאיראן, נמשכה במהלך שנת 2016 פעילותם האגרסיבית של כוחות משמר המהפכה האיראניים (Iran's Islamic Revolutionary Guard Corps) באזור המפרץ הפרסי. פעילות זו גוברת

Charkatli Izat, UAE warship obliterated off the coast of Yemen, Al-Masdar Al-'Arabi AMN, 36 October 1, 2016. <https://mobile.almasdarnews.com/article/uae-warship-obliterated-off-coast-yemen/>

LaGrone Sam, USS Mason Fired 3 Missiles to Defend From Yemen Cruise Missiles Attack, The US Naval Institute, October 11, 2016. <https://news.usni.org/2016/10/11/uss-mason-fired-3-missiles-to-defend-from-yemen-cruise-missiles-attack>

בהצהרתו המאיימת של סגן הרמטכ"ל האיראני עלי שהאדמאני ביולי 2016, לסגור את מצרי הורמוז.³⁸ איומים אלה באו לידי ביטוי בשטח בפעילות מתגרה של כלי שיט השייכים למשמרות המהפכה האיראנית אשר התקרבו מספר פעמים בצורה מאיימת אל כלי שיט של הצי ה-5 האמריקני שפטרלו באזור, ובמקרה אחד (ינואר 2016), אף שבו מלחים אמריקנים, שהושפלו במהלך חקירתם.³⁹

לסיכום, למרות שתדירות תקיפת כלי שיט על ידי ארגוני טרור היתה עד כה קטנה מאשר אירועי פיראטיות ימית, בחינה רחבה יותר של הנושא מעלה כי גם **היכולת** המצויה בידו ארגונים אלה וגם **הכוונות** לביצוע תקיפה מסוג זה – שרירים וקיימים. הימצאותן של שלוש נקודות משנק ימיות באזור המזרח התיכון (מצרי הורמוז, באב אל-מנדב ותעלת סואץ) הנמצאים בסמיכות למוקדי דעאש ואל-קאעידה, מאפשרים להם גישה קלה יחסית לכלי שיט, ומעלים את הסבירות להתרחשותם. עדות לחשש גורמי ממשל אמריקנים לפעילות טרור מסוג זה ניתן למצוא בעבודה שהטלה על מכון ברוקנס, לבצע הערכה של תרחיש תקיפת מכליות המובילות חומרים כמו גז מונזל (Liquefied Natural Gas), נפט וכימיקלים, כדי להמליץ כיצד להתמודד עם איום מסוג זה.⁴⁰

הגירה בנתיבי הים

הגירת פליטים דרך הים התיכון לאירופה איננה תופעה חדשה לעשור הנוכחי, והיא כבר גבתה בעבר את חייהם של פליטים בניסיונם לחצות את הים התיכון ולהגיע לאירופה. אך תנועת הפליטים התגברה בעשור האחרון בצורה משמעותית ביותר עקב **מלחמת האזרחים בסוריה ופליטים אפריקאים המגיעים בעיקר דרך חופי לוב**. הגירה זו תוארה על ידי הארגון הבין לאומי להגירה (The International Organization for Migration) "כתנועה הגדולה ביותר של בני אדם מאז סיום מלחמת העולם השנייה".⁴¹ אומנם רוב הפליטים נשארו בארצות הסמוכות לארצם, אך רבים בחרו להמשיך ליעדים אחרים כמו לטורקיה,

TheTower.org Staff, Iranian General Threatens to Shut Down Straits of Hormuz if U.S. "Makes a Small Mistake", the Tower Magazine, July 29, 2016, <http://www.thetower.org/3712-iranian-general-threatens-to-shut-down-straits-of-hormuz-if-u-s-makes-a-small-mistake/>

Times of Israel staff and AP, US sailors divulged information during Iran capture aulty equipment, poor judgment, lax oversight led to shameful January incident, Navy report says, accusing Iran of violating international law, The Times of Israel, July 1, 2016, <http://www.timesofisrael.com/us-sailors-divulged-information-during-iran-capture/>

Alex Hall, Tess Hellgren. Lucia Retter, Giacomo Persi Paoli, Examining the Possible Consequences of a Deliberate Attack on Tankers, Rand Corporation Europe <http://www.rand.org/randeurope/research/projects/tanker-attack-consequences.html>

The Economist, Europe's boat people for those in peril, April 25th, 2015 41

ומשם להצטרף לזרם המהגרים מדרום מערב אסיה וניסטרן ולהגיע לחופי יוון באמצעות סירות. נתיבים חלופיים דרך מצרים, סודאן והסהרה משמשים פליטים מאריתריאה כדי להגיע לחופי לוב ומשם לחופי מדינות אירופה הדרומיות. שנת 2015 ושנת 2016 היו את שנות השיא בזרם הפליטים שהגיעו לאירופה דרך הים (ראה טבלאות להלן)

טבלה 1.4 כמות הפליטים שהגיעו ליוון בשנים 2015–2016⁴²

סה"כ בין 1 ינואר 2015 עד 11 לאוגוסט 2016	1,020,695
סה"כ בשנת 2016	163,332
סה"כ דרך הים 2016	161,594
סה"כ דרך היבשה 2016	1,738
סה"כ בשנת 2015	857,363
סוג	מדינה ראשונה אליה הגיעו הפליטים באירופה

טבלה 1.5 כמות פליטים שהגיעו לאיטליה בשנים 2015–2016

הגעת מהגרים לאיטליה החל מ 15 לאוגוסט 2016	
סה"כ בין 1 ינואר 2015 עד 15 לאוגוסט 2016	255,786
סה"כ בשנת 2016	101,944
סה"כ בשנת 2015	153,842
סוג	מדינה ראשונה אליה הגיעו הפליטים באירופה

בסה"כ הגיעו עד מחצית אוגוסט 2016 לאירופה 278,201 פליטים, מהם 266,042 בדרך הים ומתוכם טבעו למוות כ-3,151 פליטים.

ההסכם שנחתם במרץ 2016 בין 28 מדינות האיחוד האירופי לבין טורקיה (EU-Turkey Refugee Deal), אמור להקטין את זרם הפליטים המגיע דרך הים, ובמיוחד דרך יוון לאירופה, אם כי משמעויותיו הסופיות – עדיין אינן ברורות.⁴³

42 IMO ורשויות מקומיות, נכון לאוגוסט 2016.

43 Kingsley Patrick, Rankin Jennifer, EU-Turkey refugee deal – Q&A, The Guardian, March 8, 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/08/eu-turkey-refugee-deal-qa>

הגנת הסביבה הימית ומגמות עולמיות בתכנון המרחב הימי

אוקיאנוסים, ימים, ואזורים חופיים יוצרים **מרכיב משולב וחיוני של המערכת האקולוגית** (Ecosystem) של כדור הארץ, וחיוניים ביותר להמשך השימוש במשאביו החיוניים. קיים צורך בקיום בקרה על הניצול המתמשך של האוקיאנוסים, הימים והמשאבים הגלומים בהם, גם אם נראה שבאמצעותם ניתן להדביר את העוני, לדאוג להמשך הצמיחה הכלכלית, ביטחון אספקת מזון ויצירת תעסוקה. לצד הבקרה על השימוש במשאבים אלה, נדרש להיערך להגנת הסביבה הימית על גווניה, ובכלל זה **היערכות לתוצאות שינויי האקלים**.

אמנות הים האזוריות (Regional Seas Conventions) ו**תוכניות הפעולה** (Action Plans) התלת שנתיות, נועדו לשרת מטרות אלו, על ידי העמקת המעורבות של המדינות החתומות עליהן, באמצעות חקיקה לאומית הולמת ואימוץ מנגנוני בקרה ואכיפה מתאימים. כל זה חייב להיעשות תוך שיתוף החברה האזרחית, המגזר הפרטי, בניית יכולות, אבטחת מקורות כספיים לאומיים ובין לאומיים ובניית מנגנון ותהליכים לבחינת ההתקדמות.

תוכנית הפעולה התלת שנתית 2013–2016 עומדת להסתיים, ו**התוכנית לשנים 2017–2020** גובשה ואושרה על ידי 143 מדינות חברות, מ-13 אזורים שונים ברחבי העולם. הקשיים במימושה הם בעיקרם פוליטיים וכספיים. היות ודוח זה מתמקד במזרח הים התיכון, האיום הסביבתי העיקרי הנוגע לים, מקורו **בפעילויות הגורמות זיהום לסביבה הימית**, ועל ידי כך משפיעות הן על מקורות החיים של בני האדם והן על בתי הגידול הימיים באזור.

ישראל חתומה על **אמנת ברצלונה (Barcelona Convention)** להגנת הים התיכון מזיהום, לרבות ששה מרכזי היישום של האמנה (Regional Activity Centers – RACs), אך מלחמות אזרחים בחלק ממדינות המזרח התיכון ו/או יחסי שכנות עוינים בין המדינות ובמיוחד בין ישראל לשכנותיה, הקשו על קידום התוכנית. ישראל חתמה, אך טרם אשררה את כל הפרוטוקולים של אמנת ברצלונה, וכמו כן טרם הכריזה על 10% מבתי הגידול במימיה הריבוניים כשטחים ימיים מוגנים, על אף חתימתה על אמנת המגוון הביולוגי הבינלאומית (CBD) המחייבת זאת עד 2020.

סיכום

העולם מצוי בעיצומם של שינויים גלובליים מרחיקי לכת שהשפעתם על התחום הימי במובנו הרחב – היא רבה ביותר. במובן זה, שנת 2016 מאששת את המגמות הכלליות שהסתמנו עוד בתחילת העשור הנוכחי.

בנוסף **לארה"ב שנשארה המעצמה הימית החזקה ביותר, סין והודו הופכות להיות מעצמות אזוריות** דבר המתבטא גם בגידול **בכמות כלי השיט ואיכותם**. שתי מעצמות אלו גם מרחיבות **יכולת ההרתעה הגרעינית** לזרוע התת-מימית שלהן. האינטרסים החדשים של מדינותיהן כפי שמבוטאים באסטרטגיית ההפעלה שלהן, מבליטים את שאיפותיהן להרחיב ולהרחיק את פעילותם הימית מעבר לחופיהן. **כניסת ממשל אמריקני חדש** בתחילת 2017, שלא פרסם במהלך מערכת הבחירות תפיסה מגובשת לגבי אסטרטגיית פעולתו העתידית בכלל ובתווך הימי בפרט, מותירה חלק מהנושאים שנידונו בדוח זה במצב מעורפל, וזאת עד שתגובש מדיניות עדכנית.

במובנים של גישות אסטרטגיות קלאסיות, השאלה העולה הן לגבי סין והן לגבי הודו (ביניהן קיימת יריבות מתקופת הסכסוך הצבאי באזור ההימלאיה בשנת 1962) היא: האם שתיהן בוחרות **"היפטר מהדימויים היבשתיים שדבקו בהן, וחוזות בנפשו תפקיד ימי"** (Discard its Continental Images and Envisage a Maritime Role), או שלמרות השקעת המשאבים העצומה בבניית צי בעל יכולת הרתעה והקרנת כוח, הן עדיין נשארות **נאמנות למרכיב היבשתי שחשיבותו הגאואסטרטגית רבה יותר**.⁴⁴

הצי הרוסי משקם את יכולותיו, מתעצם בכמות כלי השיט שלו ובאימוץ דוקטרינת הפעלה חדשה. הוא כופה על ציי ארה"ב ונאט"ו אתגרי הפעלה בזירות כמו הים השחור ומזרח הים התיכון, הים הבלטי וצפון האוקיאנוס השקט. הרוסים מנצלים עד תום הזדמנויות גאופוליטיות (כמו זו שבסוריה ובאיראן) לפריסת כוחות ימיים ואוויריים והפעלתם, ובכך גם יוצרים מצב (גם אם למראית עין) בו הם **דוחקים את הצי האמריקני מהאזור**. במהלך שנת 2015 ו-2016 **הודקו היחסים בין הצי הרוסי לצי הסיני** ושני הציים קיימו תרגילים משותפים בים התיכון בים סין הדרומי ובחופים המזרחיים של רוסיה. למעשה מתפתח ציר ימי המהווה משקל נגד לקואליציה שארה"ב מנסה לייצור עם מדינות האזור.

שינויי האקלים באזור האוקיאנוס הארקטי יוצרים הזדמנויות בכל הקשור לניצול משאבים וקיצור נתיבי שיט. תופעות אלה הנן זרז במדינות כמו רוסיה וסין הבונות את ציי המלחמה שלהן לפעילות עתידית באזור זה.

נראה כי קיימת הצלחה **בלוחמה בפיראטיות הימית באוקיאנוס ההודי**, אם כי הדבר דורש השקעת משאבים רבים. למרות הסכם הגרעין של המעצמות עם איראן, ממשיך **צי משמרות המהפכה** לפעול בצורה בוטה באזור מצרי הורמוז, ומביך בצורת פעולתו ציים מערביים הפועלים באזור.

Zorawar Daulet Singh, India's Geostrategy and China: Mackinder versus Mahan? Journal of Defense Studies, Vol-7, Issue-3. pp- 137-146, 2013

הטרור הימי עדיין לא הגיע להישגים מרשימים כפי שהדבר נעשה בארצות כמו סוריה, עיראק, אפגניסטן, אך צפוי שבתמיכת מדינות סוררות וארגוני טרור כמו דעאש ואל-קאעידה, הוא עלול להתגבר, ובמיוחד במימי מדינות בהן מתקיימת מלחמת אזרחים והשלטון רופף (Failed States).